

ΕΙΚΟΝΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΗΝΟ

Καραβοτσακισμένος πάτησα τὸ μῶλο πρωϊ-πρωϊ. Ὅλη τὴ νύχτα μᾶς βασάνισε ἡ τρικυμισμένη θάλασσα, ὁ δυνατὸς ἄερας, πὸν ἔκαναν τὸ βαπόρι νὰ χοροπηδαίει. Μὰ ἐπὶ τέλους ἤμουνα σὲ στεριά, σίγουρος πιά καί, καλὰ κακά, μοῦ ἤρθε νὰ κάμω μιὰ γριμάτσα τῆς θάλασσας, γιὰ ἐκδίκηση.

Στεκόμουνα τόσο κοντά της, στὴν ἄκρη τοῦ μῶλου. Αὐτὴ θάκλεισε, φαίνεται, τὸ μάτι στὸν ἄερα, πὸν ἀμέσως κατάλαβε κι ἔβαλε ὅλα τὰ δυνατά του, χύμηξε ἀπάνου μου σὰ μανιασμένος ταῦρος. Δὲν ξέρω πῶς μπόρεσα καὶ κρατήθηκα, μὰ τὸ ξέρουν δυὸ τρεῖς βαρκάρηδες πὸν μὲ ἄρπαξαν ἀπὸ τὰ χέρια, πὸν ἀντιστυλώθηκαν μπροστά μου καὶ μ' ἔσπρωξαν πιὸ πίσω.

Ἐνα κῦμα εἶχε πηδήσει πάνου ἀπὸ τοὺς ὀγκόλιθους, σὰ νὰ μὲ κυνηγοῦσε. Ὁ ἄερας σπαταλοῦσε ὀλοένα τὶς δυνάμεις του ἀλογάριαστα. Κι ἐγὼ χώθηκα στὴν πρώτη πόρτα πὸν βρέθηκε μπροστά μου.

— Τί κακορίζικο μέρος! εἶπα μέσα μου. Θὰ κλειστῶ στὴν κάμαρά μου καὶ μονάχα τὴ μέρα πὸν θὰ φύγω θὰ βγῶ.

Μὰ ὅταν πῆγα καὶ ξαπλώθηκα καὶ ξεκουράστηκα μιὰ δυὸ ὥρες, ἀκούοντας τὴ βοερὴ συναυλία τοῦ ἄερα, δὲν ἔλεγα τὸ ἴδιο πιά! Ἐνιωθα τόσο καλὰ τὸν ἑαυτὸ μου, ἔνιωθα μιὰ

πλημμύρα γαλήνης νὰ τρέχει μέσα μου, νὰ γιομίζει τὴν καρδιά μου.

Θὰ φυσάει πάντα; Ἄς φυσάει κι ἄς πηδάει στὴ στεριά ὀλοένα ἢ θάλασσα. Καὶ σὲ μένα θὰ κυματίζει ἡ χαρὰ, μὰ χαρὰ πὺν ἄρχισα νὰ τὴ νιώθω ἐγωϊστικά, ζωώδικα, σὰν ἓνα ἄλογο πὺν τρέχει στὴν παχειὰ γλόη τοῦ λειβαδιοῦ.

Ἄπὸ κάποιο παραθυράκι εἶδα λίγα σπίτια, ἓναν ἀνεμόμυλο, κάμποσα δέντρα πὺν τὰ προστατεύουν ψηλοὶ τοῖχοι καὶ τὴ θάλασσα μὲ τὰ νησιά. Εἶδα κι ἀνθρώπους, μὰ οἱ φωνές τους δὲν ἀκούονταν, ἀκόμα κι ἀποκάτου μου νὰ περνοῦσαν.

Τί παράξενοι ἀνθρώποι ἐδῶ! Μοῦ ἀνοιξαν πίστωση ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή πὺν βγῆκα.

— Νὰ σὲ πληρώσω, εἶπα τοῦ βαρκάρη πὺν μ' ἔβγαλε ἀπὸ τὸ βαπόρι.

— Δὲν πειράζει, ἀφέντη, ὕστερα, μοῦ λέει.

Ἄ καφεντζῆς πάλι ἔτυχε νὰ μὴν ἔχει ρέστα.

— Δὲν πειράζει, κύριε, ὕστερα μὲ πληρώνετε, λέει κι αὐτός.

Τὸ ἴδιο κι ὁ καπνοπώλης. Μικροπράματα βέβαια, μὰ δὲ μὲ εἶχανε ἰδεῖ καὶ χτές οἱ ἀνθρώποι καὶ δὲν ξέρανε ἂν θὰ μείνω ἢ θὰ πάω σὲ κανένα ἀπὸ τὰ πενήντα τόσα χωριά τοῦ νησιοῦ.

*
* *

Ἡ « Χώρα » Τήνου ἔχει ὡς δυόμιση χιλιάδες ψυχές καὶ σὲ ξαφνιάζει αὐτὸς ὁ ἀριθμὸς ἂν συμπερασματικά, κοιτάζοντας ἀπὸ κάπου τὴν ἔκτασή της, ὑπολογίσεις τὸν πληθυσμό. Δὲ φαίνεται νὰ ἔχει πιὸ πολλοὺς ἀπὸ χίλιους ἀνθρώπους. Καὶ τοῦτο γιατί τὰ σπίτια εἶναι κοντὰ κοντὰ, τὸ ἓνα πάνου στὸ ἄλλο, οἱ δρόμοι στενοὶ τόσο, πὺν χωρὶς δυσκολία μπορεῖς νὰ πηδήσεις ἀπὸ ἓνα παράθυρο σὲ ἄλλο τοῦ ἀντικρυνοῦ σπιτιοῦ. Βλέπεις ἓναν πλακοστρωμένο διάδρομο πὺν καταλήγει σὲ ξύλινη σκάλα καὶ τὸν περναῖς γιὰ εἴσοδο ἑνὸς σπιτιοῦ. Εἶναι δρόμος ὅμως, ὁδὸς «τάδε», πὺν

βγάξει σὲ ἄλλον κι ἐκεῖνος στήν ὁδὸ «Γιαννούλη Χαλεπᾶ» !
 Ἄνάμεσα στὰ σπίτια, σφηνωμένες οἱ ἐκκλησιές, ὅλες περι-
 ποιημένες, μὲ πολλὰ καντήλια ἀσημένια, μὲ ἀφιερῶματα.

Ψηλά, στήν κορφή τῆς χώρας, σὲ μέρος ἀγναντερό, ἡ
 ἐκκλησία τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ νησιοῦ, ὁ «καλλιμάρμαρος
 ναὸς τῆς Εὐαγγελιστρίας» τρογυρισμένος ἀπὸ τὰ χτίρια τοῦ
 «ἱεροῦ καθιδρύματος» κελιά, βεράντες, σκάλες, «θησαυ-
 ροφυλάκειον» «μουσικὴ σχολή», «γραμματεία», «αἴθουσα

Εἰκ. 1.— Τὸ λιμάνι τῆς Τήνου.

ὑποδοχῆς», «πινακοθήκη Τηνίων καλλιτεχνῶν». Μιὰ ξεχω-
 ριστὴ πολιτεία ἐκεῖ μέσα. Ἔζησα τὴ ζωὴ της καὶ θὰ
 μιλῆσω κάποτε γι' αὐτή.

Ὁ μόνος ὁπωσδήποτε φαρδὺς δρόμος εἶναι αὐτὸς ποῦ
 φέρνει ἀπὸ τὴν παραλία ὡς τὴν Εὐαγγελίστρια.

Στὸ λιμάνι εἶναι πλευρισμένα τρία τέσσερα καΐκια, σχε-
 δὸν ὅλος ὅλος ὁ ἐμπορικὸς στόλος τῆς «Χώρας». Καὶ
 βάρκες πολλὲς μὲ ἀλέγρα χρώματα καὶ χαριτωμένα ὀνόματα.

Ἀραδιασμένα στὸν παραλιακὸ δρόμο, τὸν πλακόστρωτο,

καφενεΐα,πραχτορεΐα βαποριῶν,μαγαζιά,σπίτια,ἓνα ἔργο-
στάσιο τάλκ καὶ πέρα στὴν ἄκρη δυὸ μεγάλα ξενοδοχεΐα
ποῦ βέβαια μόνο τὸν καιρὸ τῆς πανήγυρης θὰ κάνουν δου-
λειὰ καλή. Ὡστόσο καὶ τώρα καὶ πάντα ἔρχονται προσκυ-
νητές.

Οἱ ντόπιοι ἔχουν συνειθίσει νὰ δέχονται τοὺς ξένους, νὰ
τοὺς περιποιῶνται. Πουθενὰ ἄλλοῦ δὲν ἔχω ἰδεῖ καφεντζή,
μπακάλη,μανάβη,καπνοπώλη,εὐγενέστερους ἀπὸ δῶ.

Αὐτὴ εἶναι ἡ «Χώρα», ἡ Τήνος.

Ἄς προστέσω καὶ τὰ γαιῖδουράκια ποῦ ἀναπαύονται
στὸ πίσω μέρος κανενὸς σπιτιοῦ ἢ κάτου ἀπὸ μιὰ σκάλα
καὶ τὶς κατσίκες ποῦ τρογυρίζουν στοὺς δρόμους, σὲ κανένα
πλάτωμα καὶ στὰ κοντινὰ χωράφια, ψάχνοντας γιὰ μιὰ
μπουκιά. Δὲν ξεμακραίνουν γιατί τοὺς ἔχουν πεδικλωμένα
μὲ σκοινὶ τὸ ἓνα μπροστινὸ μὲ τὸ ἓνα πσινὸ πόδι.

Ἄς περάσουμε λίγες μέρες ἐδῶ.

*
* *

Οἱ ψαράδες ἔχουν ἀπλωμένα τὰ δίχτυα τους στὰ πλακό-
στρωτα τοῦ παραλιακοῦ δρόμου. Τὰ συγυρίζουν, τὰ μπα-
λώνουν, τὰ μαζεύουν. Μιὰ κοπέλα σὲ βάρκα κάνει βόλτες
μὲ τὸ πανί, μέσα στὸ λιμάνι πάντα, γιατί ὄξω ἢ θάλασσα
εἶναι ἀγριεμένη. Ὁ ἀέρας, φυσικά, δὲν ἔπαψε ὀλότελα,
οὔτε λιγόστειψε τὴ δύναμη του.

Πρὶν λίγη ὥρα εἶχα κάμει ἐπίσκεψη σὲ μιὰ σεβαστὴ
κυρία καὶ μοῦ ἔδειξε μαζί μὲ ἄλλες φωτογραφίες καὶ κά-
ποια τοῦ πατέρα της, Ἐγγλέζου θαλασσόλυκου μὲ κασκέτο
καὶ μὲ γένεια. Ἦτανε πλοίαρχος, ὅλη τὴ ζωὴ του τὴν
πέρασε στὴ θάλασσα. Ἡ φωτογραφία παλιά, κάπου ἐξήντα
ἑβδομήντα χρόνων.

Καὶ τώρα καθὼς ἔκανα βόλτα στὴν παραλία, βρῖσκω
μπροστά μου ὀλοζώντανον τὸ θαλασσόλυκο τῆς φωτογρα-
φίας! Ἀκριβῶς ἀπόξω στὸ ἔργοστάσιο τάλκ, ὅπου εἶναι
πλάτωμα, ἔσιαχνε τ' ἀπλωμένα δίχτυα του, ὁ ἄνθρωπος.
Εἶχε μεγάλη ξανθιά γενειάδα, φοροῦσε ναυτικὸ κασκέτο.

Μὲ μιᾶς συγκινήθηκε ἡ καρδιά μου, μὲ μιᾶς ἡ φαντασία μου πέταξε στὸν ἀπέραντον ὠκεανό, ὅπου ταξίδευε μιὰ πελώρια σκούνα. Στεριά πουθενά, κύματα σὰ βουνά μεγάλα, ἀέρηδες, σίφουνες, καταιγίδες. Οἱ δύνამες τῆς φύσης παίζουν τὴ θεώρατη σκούνα σὰ νάτανε καρυδότσουφλο. Καὶ νὰ ἐδῶ νὰ τὴ σκεπάσει ἓνα κύμα, νὰ ἐκεῖ νὰ τὴν ἀναποδογυρίσει καὶ νὰ τὴν καταπιεῖ τὸ μανιασμένο τελώνιο, ὁ σίφουνες! Μὰ ἡ σκούνια ἔχει ψυχὴ δυνατὴ, τὸν καπετάνιο της, αὐτόνε μὲ τὴν ξανθιά γενειάδα, μὲ τὸ κασκέτο. Δυὸ μερόνυχτα εἶναι ἄπνους κι αὐτὸς καὶ τὸ πλήρωμα ὅλο. Πολεμᾶνε μὲ τὸν ὠκεανό. Δὲ νιώθουν καμιὰ κούραση, δὲ λυγᾶει κανένας ὡς τὴ στιγμὴ πού, νικητὲς πιά, ἀνοίγουν ὅλα τὰ πανιά στὸν πρίμον ἀέρα. . . .

Καὶ ταξίδεψε, ταξίδεψε πολλὰ χρόνια ὁ καπετάνιος καὶ εἶδανε τὰ μάτια του. . . . Εἶδανε κιντύνους, χαρές, ξενὰ μέρη μακρυνά, ἀνθρώπους ἀλλιώτικους. Καὶ μέθυσε σ' ὅλα τὰ λιμάνια τοῦ κόσμου, γλέντησε μὲ κάθε λογῆς γυναῖκες.

Μὰ βαρέθηκε κάποτε, ὅταν στὶς πλάτες του σωριάστηκαν πολλὰ χρόνια. Καὶ ἤρθε στὸ νησί, στὸ σπίτι του. Τώρα καλοκαθισμένος στὸ λιθόστρωτο τῆς παραλίας σιάχνει τὰ δίχτυα του φορῶντας πάντα τὸ κασκέτο, ἔχοντας πάντα τὴ θαυμασία ξανθιά γενειάδα του. Ἐγὼ τὸν κοιτάζω πού δουλεύει σοβαρὸς κι ἀμίλητος καὶ λέω πὼς ἀναθυμιέται κάποιον ταξίδι μακρυνό, στὶς Ἰντίες ἴσως, πού βάσταξε ἕξη μῆνες. Ἔτσι θὰ εἶναι.

Θέλω νὰ τοῦ μιλήσω, μὰ διστάζω νὰ τοῦ κόψω τοὺς συλλογισμούς. Ἡ φαντασία μου ἔχει ξεπάρει ὅμως καὶ θέλει θροφή· ἂν δὲ βρεῖ, μπορεῖ νὰ μοῦ γεννήσει σκοτούρες.

Ἐπὶ τέλους τοῦ πιάνω κουβέντα γιὰ τὰ δίχτυα. Εἶναι καλομίλητος ἀνθρώπος, οὐ πόσα ἐλπίζω νὰ μοῦ διγηθεῖ!

Δὲν ἀργῶ νὰ μπῶ στὸ ψητό :

— Θάχεις ταξιδέψει στὰ νιάτα σου, καπετάνιο, τοῦ λέω.

— Ἐ, κάποτε ἤμουνα κι ἐγὼ θαλασσινός, τώρα ἔγινά στεριανός, πές.

— Ἐκαμες καὶ μεγάλα ταξίδια;

— Ὅλοῦθε πηγαίναμε. Κι ἐδῶ στὰ νησιά, τὴ Μύκονο,

τὴν Ἄντρο, τὴν Πάρο, τὴ Σύρα, Ἰκαριά, Χιὸ καὶ στὸν Πειραιᾶ. Καὶ στὴν Κρήτη ἔχω κάμει ταξίδια. Ἄκόμα καὶ στὴν Πάτρα πῆγα δυὸ φορές. Ὅπου μᾶς τύχαινε ναῦλος δὲν τὸν ἀφήναμε.

«Μοῦ λέει πρῶτα τὰ μικρὰ» συλλογίστηκα «κι ἀφήνει γιὰ τὸ τέλος τὰ μεγάλα».

Ἄνυπομονοῦσα ὅμως.

— Πές μου γιὰ τὸν ὠκεανό, εἶπα. Ἔχει ἀλήθεια κύματα τριάντα μέτρα ψηλά, καθὼς λένε;

Γύρισε καὶ μὲ κοίταξε στὰ μάτια.

— Ποῦ νὰ ξέρω! ἀποκρίθηκε.

— Μὰ δὲν ταξίδεψες καμιὰ φορὰ ὄξω ἀπὸ τὸ Γιβραλτάρ;
Ἔβαλε τὰ γέλια ὁ καπετάνιος μου.—Μὲ τὸ κουτσοκάϊκο μὲ τὴ βαρκούλα θὰ βγαίναμε στὸν ὠκεανό; εἶπε.

— Στὴ Μαύρη Θάλασσα θάχεις πάει ὅμως.

— Θεὸς νὰ φυλάει! Ὅχι παλληκάρι μου, ὄχι.

Ἀπογοητευμένος γύρισα νὰ φύγω. Μὰ γιὰ στάσου, εἶπα μέσα μου, μπορεῖ νὰ μὴν ἔκαμε μακρονὰ ταξίδια ὁ καπετάνιος μου, θὰ τὰ πεθυμάει ὅμως ἡ καρδιά του. Στ' ὄνειρό του θὰ βλέπει τὴν ἀπέραντη θάλασσα ποὺ ὀλόγυρα σμίγει μὲ τὸν οὐρανό, τὰ λιμάνια τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἀουστράλιας, τῆς Ἀμερικής μὲ τοὺς κάθε ράτσας ναυτικούς, ποὺ γλεντᾶνε σὲ λίγες μέρες τριδίπλα καὶ γιὰ τὶς ἄλλες, τὶς πολλές, ὅταν ὁ κόσμος ὀλόκληρος εἶναι τὸ καράβι τους.

— Καὶ δέ σοῦ ἔρχεται καμιὰ φορὰ, λέω, ἔτσι δὰ νὰ παρακαριστεῖς σὲ μεγάλο πλεούμενο καὶ νὰ πᾶς μακρονὰ σὲ ξένα μέρη, νὰ ἴδεις ἄλλον κόσμο, νὰ γνωριστεῖς μὲ τὴν ἀληθινὴ τὴ θάλασσα, τὴν ἀπέραντη;

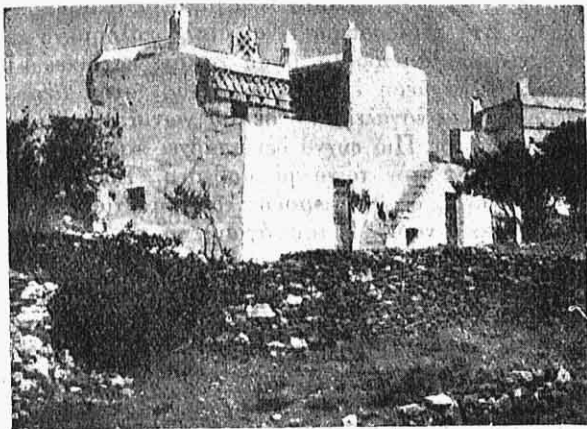
— Κι αὐτὴ δὰ, στὸ λιμάνι, ἀληθινὴ θάλασσα εἶναι, ἀρμυρὴ καθὼς κι ἐκείνη ποὺ λές, ἀποκρίθηκε. Γιὰ ἴδὲς λίγο πιὸ ἀνοιχτὰ τὰ περιστερία. Αὐτὸν τὸν ἄσπρο ἀφρό, ποὺ κάνουν τὰ κύματα, τὸν λέμε «περιστερία» ἐμεῖς ἐδῶ. Ἔ, κι ὅταν ἔχει «περιστερία» στὴ θάλασσα, δὲ μπορούμε νὰ ρίξουμε τὴν τράτα. Τί νὰ κάνουμε μεῖς τὸν ὠκεανό καὶ τὰ κύματα ποὺ εἶναι ψηλὰ τριάντα καὶ σαράντα μέτρα!

Ἔφυγα, δὲν ἤθελε ν' ἀκούσω ἄλλα πιά.

— Μὰ τότε, μουρμούριζα περπατώντας μὲ σκυμένο τὸ κεφάλι, τί μοῦ τρέφεις αὐτὴ τὴ γενειάδα, τί μοῦ φορεῖς αὐτὸ τὸ κασκέτο, τί ἔχεις αὐτὸ τὸ στῦλ θαλασσόλυκου! Γιὰ νὰ φουσκώσεις τὸ μυαλό μου σκοῦνες, ὠκεανούς, ξωτικούς τόπους, λιμάνια μακρυνά;

*
*
*

Βγῆκα κατὰ τὶς ραχοῦλες ἢ περπάτησα στὸν ἀμαξωτὸ

Εἰκ. 2.— Βίλλες τῶν περιστεριῶν.

δρόμο πὸν πάει στὸν Ἀϊ-Γιάννη. Δὲν ὑπάρχει οὔτε πιθαμὴ γῆς ἀπεριμάντρωτη. Ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἀπὸ τὶς μάντρες τῶν χωραφιῶν περνᾶνε δρόμοι στενοὶ σὰ χαντάκια καὶ μὲ πολλὰ γυρίσματα. Περπατᾶς καὶ δὲν ξέρεις ποῦ θὰ βγεῖς. Ἄν θέλεις πηδᾶς καὶ μέσα στὰ χωράφια, τώρα πὸν εἶναι ἄσπαρτα. Ἐνα μικρὸ βουνὸ σὰν κῶνος, πὸν βουτᾶει τὰ πόδια του στὴ θάλασσα, εἶναι κι αὐτὸ χιλιομερασμένο μὲ

τοὺς ξερότοιχους. Περισσότερο γεωργοὶ εἶναι δὴ παρὰ θαλασσινοί.

Στὴν ἐκβολὴ κάποιου χαντακόδρομου ξεφυτρώνει ἕνα αὐτοκίνητο κούρσας. Ἐνα γαϊδουράκι μὲ τὸν καβαλάρη του! Πιὸ πέρα κι ἄλλο κι ἄλλα. Σχεδὸν δὲ βλέπω ἄνθρωπο ποὺ νὰ πηγαίνει πεζός. Τὰ καημένα τὰ γαϊδουράκια τὰ ἔχουν ξεκαλίγωτα, μόλο ποὺ πάνε καὶ σὲ κακοτοπιές. Ὅσοσο περπατᾶνε σίγουρα κι ἄρκετὰ γλήγορα.

Ὅποιος μὲ ἀπαντᾶει στὸ δρόμο, φέρνει τὸ χέρι στὸ σκουφοῦ του καὶ λέει «καλημέρα». Χαίρεται ἡ καρδιά μου γι' αὐτό.

Βρίσκω ἔξωκκλησιάκια, κάθε δέκα βήματα, ὀλόασπρα ὄξω καὶ μέσα. Στὰ περισσότερα εἶναι δίπλα κολλημένο κι ἕνα μικρὸ σπίτι, μιὰ καμαρούλα ὅπου κάποτε κατοικεῖ ὁ ἴδιο χτήτης. Σ' ἄλλα μέρη ἔχουν ἕνα καλύβι στὴν ἄκρη τοῦ χωραφιοῦ, γιὰ τὰ ἐργαλεῖα καὶ σὲ μιὰ γωνιά του ἕνα παλιὸ κονισματάκι, ἴσως. Πιὸ συχνὰ δὲν ὑπάρχει παρὰ ἕνας σταυρός, φκιασμένος στὸν τοῖχο μὲ ἀσβέστη. Ἐδῶ τὸ εἰκονοστάσι, στὴ γωνία, δὲ θὰ χωροῦσε τοὺς ἐφέστιους. Καὶ γιὰ τοῦτο χτίστηκε ὁ ναός. Μὲ τοὺς ἁγίους, μὲ τὶς ἐκκλησίες καὶ μὲ τὶς εἰκόνες ἔχουν νὰ κάμουν οἱ Τηνιακοί. Ὁ Τηνιακός, ποὺ μᾶς φέρνει αὐγὰ στὴν Ἀθήνα, λέει τὴ μητέρα μου: «Κόνα Μαρία».

Ἀμέτρητοι περισσότερεῶνες στὰ χωράφια, κάτασπροι κι αὐτοί. Καθὼς ἔχουν σκάλες, βεράντα, πυργάκια, μοιάζουν μὲ βίλλες.

Κι ἀπάνου, στὶς πλαγιές τῶν βουνῶν ἀσπρίζουν ἐκκλησιάκια. Νὰ κι ἕνα χωριό, νὰ κι ἄλλο δίπλα του, νὰ τὸ γυναικεῖο μοναστήρι μὲ τὰ ἀμέτρητα κελιά του, μεγάλο σὰ χωριό. Σὲ μιὰ μυτερὴ κορφὴ βουνοῦ, ποὺ ξεπροβάλλει πάνου ἀπὸ τὶς ἄλλες ἐκεῖ κατὰ τὰ δυτικά, ξεχωρίζει τὸ μάτι μου ἕνα μαρμάρينو σταυρό. Βέβαια θὰ εἶναι πελώριος γιὰ νὰ φαίνεται ἀπὸ τόσο μακρὰ. Ρώτησα κάποιον, γιὰ τὸν ἔχουν ἐκεῖ.

— Τὸν ἔστησαν οἱ φραγκοπαπάδες, μοῦ ἀποκρίθηκε. Ποιὸς ξέρει γιὰτί. Μπορεῖ νὰ τὸ θεωροῦν αὐτοὶ πὼς ἐκεῖ πάνου φτερουγᾶνε τὰ πνεύματα.

Πράσινο δὲ βρίσκει τὸ μάτι ἢ ἀναπαυτεῖ. Ἰσπανίον νὰ ἰδεῖς σὲ καμιὰ λαγκαδιὰ λίγα δέντρα. Ἐδῶ - κεῖ στὰ χωράφια ἔχουν συκιές καὶ κλήματα, πίσω ἀπὸ τοὺς ξερότοιχους τῶν πεζουλιῶν πάντα, γιὰ νὰ προσοτατεύονται ἀπὸ τὸν ἀέρα. Ὅπως τὰ κλήματα ἔτσι κι οἱ συκιές εἶναι τόσο γερμίνες, πὺν ἀκουμποῦν χάμου. Ἐρποντες θάμνοι. Δὲν ξέρω πῶς μπόρεσαν κι ὠρθώσανε τοὺς κορμούς τους κάμποσες ἐλιές, πῶς νικήσανε τὴν ἐπίμονη ὄρμη τοῦ ἀτέλειωτου ἀέρα.

Καὶ μέσα σ' αὐτὴ τὴν περιγυριὰ, πὺν βρίσκεται ἡ χαρά; Ὅλο πέτρα χωράφια, μαντρότοιχοι, βουνὰ γυμνὰ χωρὶς μιὰ σταλιά πράσινο, καμιὰ ποικιλία. Νερὸ τρεχούμενο δὲν εἶδα, δὲν ἄκουσα πουνθενά. Ἐνα γέρικο δέντρο δὲ βρίσκεται πίσω ἀπὸ κανένα ξωκλήσι γιὰ φόντο, γιὰ συνοδεία, γιὰ ἴσκιο. Φαντάσματα δὲ θὰ εἶδε ποτὲ κανένας ἐδῶ, παραμύθια δὲ θὰ μολογᾶνε οἱ γιαγιάδες, γιὰτὶ δὲ θὰ τις πίστευε οὔτε ἐνὸς χρόνου παιδάκι. Δὲν ἔχει μέρη γιὰ νὰ κρυφτεῖ ἕνας δράκος, νὰ χτίσει τὸ παλάτι του ἕνας βασιλιάς, νὰ χορέψει μιὰ νεράιδα.

Ὁ ἀέρας μονάχα φυσάει πάντα κι ὁ ἥλιος, ἀπὸ τὸ πρῶν ἴσα μὲ τὸ βράδυ, περπατεῖ στὸν οὐρανὸ καὶ κοιτάει τὸ ἀγαπημένο του νησάκι.

Ὁ ἥλιος . . .

Περπατῶ μέσα καταηλιοῦ, βλέπω τὸν ξερότοπο λουσμένον ἀπὸ τὸ φῶς, τὰ ἐκκλησιάκια ν' ἀστράφτουν ἀπὸ ἀσπράδα, τὴ θάλασσα νὰ σπιθοβολάει. Κι ὀλόγυρα, κανένας πλάνος παχὺς ἴσκιος, πὺν θὰ μ' ἔκανε νὰ παραστρατήσω, πὺν θὰ μὲ τραβοῦσε κοντὰ του, μακρὰ ἀπὸ τὸ χᾶδι τοῦ ἡλίου.

Ἐχω περπατήση μέσα σὲ πυκνὰ δάση, ξαπλώθηκα σὲ παχεῖς ἴσκιους κι ἄκουγα τὸ τραγούδι τὸ τρυφερὸ πὺν παίζον οἱ ἀλαφρὲς πνοὲς πάνου στὶς χορδὲς τῶν δέντρων. Σὲ παχεῖς ἴσκιους, δίπλα σὲ μιὰ βρούση πὺν γιόμιζε τὸ εἶναι μου δροσιὰ μὲ τὸ κρυστάλλινο μουρμούρισμα τῆς. Περπάτησα σὲ μονοπάτια τοῦ λόγγου μυστικά, ὅπου στὸ περασμά μου σκίζονταν βάρβαρα ὁ μετᾶξινος πέπλος τῆς σιγῆς. Διάβηκα μὲ φόβο κοντὰ σ' ἔξωκλήσια μὲ μουσκλιασμένους

τοίχους, πὸ τὰ προστάτευσαν αἰωνόβιοι γίγαντες, στοιχειωμένα δέντρα. Τὰ χάρηκα αὐτά.

Καὶ χαίρουμαι τὸν ἥλιο τώρα, πὸ τίποτα δὲν τὸν ἐμποδίζει νὰ φιλεῖ ἀδιάκοπα τὸ χῶμα, τὶς πέτρες. Χαίρουμαι τὸν ἄερα πὸ φραγμοὶ δὲν ἀνακόβουν τὴν ὑπέροχη ὁρμή του. Μὴν πεῖς πὼς δὲν ἔχει χορδὲς γιὰ νὰ παίξει πάνου τους ἓνα σκοπό! Οἱ μαντρότοιχοι, ἓνα λιθαράκι τόσο δὰ μικρό, ἓνα ξεροχόρταρο, τὸ κορμί μου τὸ ἴδιο, εἶναι τὰ τέλια πὸν δονοῦνται καὶ βγάζουν μιὰ ρωμαλέα ἀρμονία.

*
* *

Οἱ χωριάτες φέρνανε κάθε πρωὶ καὶ πουλούσανε σαφύλια, σῦκα, αὐγά, γάλα, φασολάκια. Ἐμεῖς ψωνίζαμε ἀπὸ μιὰ φτωχὴ γυναικούλα. Πεντάφτωχη ἦτανε ἡ καφερὴ. Τώρα προχτὲς τῆς ἀγόρασε μιὰ ρόμπα ἢ σεβαστὴ κυρία, πὸν μοῦ εἶχε δεῖξει τὴ φωτογραφία τοῦ θαλασσόλυκου. Τῆς ἔδωκε κάλτσες κι ἓνα ζευγάρι παντοῦφλες. Πρὶν ἦτανε γυμνὴ σχεδόν, τώρα περήφανη . . .

Μιὰ μέρα ἔφερε καὶ τὸν ἄντρα της μαζί, ἓναν ἠλικιωμένον ἄνθρωπο μὲ ψαρὰ γένεια, κουρελή, ξυπόλητον. Τοὺς κάναμε καφὲ καὶ μιλούσαμε.

— Καπνίζεις ἓναν τσιγαράκι; λέω τοῦ γέρου.

— Ὅχι, κύριε, δὲν καπνίζω, ἀποκρίθηκε γέροντας τὸ κεφάλι του εὐγενικά!

— Κάποτε κάποτε θὰ καπνίζεις, δὲ γίνεται . . ., ἐπέμεινα.

— Ὅχι, ὄχι, εἶπε ἡ γυναῖκα του, δὲν καπνίζει.

— Δὲν καπνίζω, ξαναεἶπε κι ἐκεῖνος.

Μὰ ἐγὼ τοῦ ἔδωκα ἓνα τσιγάρο καὶ τὸ πῆρε καὶ τὸ κάπνισε μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση.

Τὸν ρώτησα γιὰ τὸ χωριό του, γιὰ τὰ χτήματά τους καὶ μοῦ εἶπε γιὰ ὅλα.

— Νὰ ρθῆτε στὸ χωριό μας, εἶπε ὕστερα. Δὲν εἶναι μακρυνά. Θὰ σᾶς πάω μὲ τὸ γαιδουράκι μου, δὲ θέλω νὰ μὲ πληρώσετε. Θὰ σᾶς πάω στὰ κλήματα νὰ κόψετε μόνοι

σας σταφύλια, νὰ φᾶτε σῦκα ἀπὸ τὴ συκιά. Νὰ σᾶς περι-
ποιηθοῦμε κι ἐμεῖς μιὰ μέρα . . .

Ἐὐὐ ἄνθρωπος ἔγινε χαρούμενος, φαίνονταν εὐτυχισμένος

Εἰκ. 3.—Ἐὐὐ Ἄνεμόμυλος.

ποῦ μποροῦσε κι αὐτὸς κάτι νὰ μᾶς προσφέρει, νὰ φανεῖ
νοικοκύρης, πλούσιος. Τί τάχα! «Λᾶτε νὰ κάνουμε μιὰ ἐκ-
δρομὸύλα μὲ τὸ αὐτοκίνητό μου. Θὰ σᾶς πάω στὴν ἔπαυλη
μου. Θὰ περιδιαβάσουμε στὰ χτήματά μου . . .»

— Εὐχαρίστως θὰ ρθοῦμε, εἶπα κάνοντας ὑπόκλιση.

“Ενας γίγαντας μονόφθαλμος, ἐκεῖ στὴ ραχοῦλα, κουνάει μανιασμένα κι ἀδιάκοπα τὰ δέκα χέρια του, σὰ νὰ προκαλεῖ τὸν ὁποιοδήποτε ἀντρεῖο ἱππότη σὲ μονομαχία.

Βλέπω δυὸ καβαλάρηδες πὸν πᾶνε ἴσια πάνου του.

— Τώρα θὰ τοῦ ριχτοῦνε τοῦ μανιακοῦ γίγαντα! λέω.

Καὶ κλείνω τὰ μάτια μου γιὰ νὰ μὴν ἀντικρύσω τὸ κακὸ τῆς τρομερῆς σύγκρουσης. Μὰ τίποτα δὲ γίνηκε, οἱ καβαλάρηδες θὰ ἦτανε φίλοι του. Ὑστερα, νὰ δυὸ πεζοί, φορτωμένοι κιόλας, πὸν τὸν ζυγώνουν . . .

Εἶναι δειλινό. Ὁ ἀέρας φυσάει σὰν πάντα, ἔχουν σηκωθεί, γιὰ πρώτη φορὰ σήμερα, καὶ λίγα σύγνεφα. Τραβῶ κι ἐγὼ παλληκαρίσια κατὰ τὸν ἀνεμόμυλο. Τὸν κοιτάζω κατὰματα καὶ φτάνω κοντά του. Σφυρίζει, βογγάει καὶ τὰ δέκα πελώρια χέρια του τρογουρίζουν ἀδιάκοπα, πότε σιγὰ καὶ πότε ὀλόταχα. Τὸ μάτι του ἄγρυπνο, ἡ καρδιά του ὄλο παλμὸ καὶ παραφορά. “Ὅταν φυσάει μαλακώτερα ὁ ἀέρας καὶ τὰ φτερά του κουνιοῦνται ἀργά, θαρρῶ πὼς πάει νὰ μὲ χαϊδέψει. Ὅταν φυσάει δυνατὰ ὅμως, μὲ πιάνει τρεμούλα, τόσο ἄγριος μοῦ φαίνεται σωστὸς μανιασμένος τιτάνας πὸν θέλει νὰ μὲ ἀρπάξει, νὰ μὲ κάμει κομάτια καὶ νὰ μὲ σφεντονίσει μακρῶς.

Στὸ πίσω μέρος χάσκει μιὰ πορτίτσα, τὸ στόμα του. Ἄφοβα χάθηκα μέσα. Σωριασμένα σακιὰ γιομάτα σιτάρι ἐκεῖ χάμου καὶ πάνου τους ἓνα μικρὸ σκυλάκι, πὸν μοῦ κουνάει φιλικὰ τὴν οὐρά. Ὁ μύλος εἶναι στὸ ἀπάνου πάτωμα. Ἀνέβηκα τὴ στενὴ πέτρινη σκαλίτσα, προσέχοντας νὰ μὴ γκρεμίσω τὰ ἄλλα σακιὰ πὸν ἦτανε ἀπιθωμένα στὸ κάθε σκαλί.

Τί πανηγύρι ἐκεῖ ψηλά! Ὁ ἀέρας οὐρλιάζει στὴν κάθε τρυπίτσα, στὰ καλάμια τῆς κωνικῆς σκεπῆς, στὰ παραθυράκια. Ὁ χοντρὸς ξυλένιος ἄξονας τῆς φερωτῆς στενάζει καθὼς φέρνει γύρες. Οἱ μυλόπετρες τραγουδᾶνε χαρούμενα.

Χοντρά δοκάρια, γρανάζια ξυλινα μὲ δόντια μεγάλα, σακιά γιομάτα κι ὁ μυλωνᾶς καθισμένος στὴν ἄκρη τοῦ ἀλευροκάσσου δοκιμάζει στὰ δακτυλά του ἂν κόβεται ὅσο πρέπει ψιλὸ τὸ ἀλεύρι.

— Γειά σου, μυλωνά, φώναξα.

Μὲ καλοδέχτηκε, μοῦ ξήγησε τοῦτο, ἐκεῖνο, πῶς σταματᾶνε τὸ μύλο, πῶς γυρίζουν ὀλόκληρη τὴ σκεπὴ γιὰ νὰ φέρουν ἀντικρὺ στὸν ἄερα τὰ φτερά, πῶς ἀνοίγουν τὰ πανιά.

Στὸ μεταξὺ ἦρθε κάποιος μὲ ἄλεσμα καὶ πιάσαμε κι οἱ τρεῖς μας κουβέντα.

— Κάνετε πολλὲς σοδειές; ρώτησα.

— Λίγα πράματα, ἀποκρίθηκε ὁ μυλωνᾶς. Εἶναι ξερότοπος τὸ νησί μας. Φέτος κάτι γίνηκαν.

— Τὰ καταφέρνετε καὶ βγάνετε ὅ,τι σᾶς χρειάζεται ἀπ' αὐτὸν τὸν ξερότοπο, εἶπα. Στὰ δικά μας τὰ μέρη, πού ἔχουμε γῆς πλούσια, ὁ κόσμος εἶναι τεμπέλης καὶ πεινάει.

— Ἄ, ἐδῶ δουλεύουμε νύχτα μέρα, εἶπε ὁ ἄνθρωπος πού εἶχε φέρει τὸ ἄλεσμα. Κουβαλᾶμε τὸ χῶμα μὲ τὸ κοφίνι καὶ μὲ τοὺς τοίχους τὸ στεριώνουμε. Δὲ βαρυνόμαστε τὴ δουλειά. Ὁ ἄερας δὲν ἀφήνει τίποτα ὀρθὸ μὰ πάλι κάνουμε ὅσο γιὰ νὰ ζοῦμε. Καὶ τί ἄλλο θέλει ὁ ἄνθρωπος ὅταν ἔχει τὸν τρόπο νὰ ζεῖ! Φτωχὰ ἢ πλούσια, τὸ ἴδιο κάνει.

Ὅταν σὲ λίγο χαιρετίσαμε τὸ μυλωνᾶ καὶ κατεβήκαμε, σάθηκα κάμποσο ἀπόξω ἀπὸ τὴν πόρτα καὶ κουβέντιασα μὲ τὸν ἄνθρωπο πού ἔφερε τὸ ἄλεσμα.

Τοῦ εἶπα ἔτσι γιὰ γοῦστο:

— Ἀλήθεια εἶστε ἐργατικοὶ καὶ τὰ βολεύετε. Δὲ βαρνεύστε ὅμως ὄλο δουλειά, δουλειὰ καὶ τίποτα ἄλλο; Καὶ μὲ τί ξαποσταίνετε, πότε χαιρόσαστε τὴ ζωή;

Δὲν ξαφνιάστηκε καθόλου.

— Ὅταν μπῶ μέσα στὸ σπίτι μου, εἶπε χαμογελώντας. Ἔχω πάει σὲ χωριά τῆς στεριάς καὶ ξέρω πῶς ζεῖ ἐκεῖ ὁ κόσμος. Τοῦ λόγου σου σκέφτηκες ἐκείνους τοὺς ἀνθρώπους καὶ γι' αὐτὸ μὲ ρωτᾶς. Ἐδῶ χαίρεται ἡ καρδιά σου ὅταν μπεῖς στὸ σπίτι. Δὲ βάνουμε τίς γυναῖκες νὰ δουλέψουν στὸ χωράφι, δουλεύουμε μόνο μεῖς οἱ ἄντρες. Δὲν πᾶμε

μεῖς καβάλα μπροστά καὶ πίσω ἐκείνες φορτωμένες. Τίς ἔχουμε «κυρίες» μὲ καπέλο. Κι αὐτὲς κρατᾶνε τὸ σπίτι πατρικό, τὰ κρεβάτια μὲ ἄσπρα σεντόνια, τὰ παράθυρα μὲ κεντημένες κουρτίνες. Δὲν ξαποσταίνω μόλις περάσω τὸ κατώφλι καὶ μὲ καλοδεχτεῖ ἡ γυναῖκα μου; Δὲ χαίρουμαι τῇ ζωῇ ὅταν κάθουμαι, μὲ τῇ φημιλιά μου, στὸ τραπέζι νὰ φάω κι ὕστερα νὰ κουβεντιάσουμε γιὰ τὰ παιδιὰ μου γιὰ τὸ ἓνα, τὸ ἄλλο; Κάνουμε καὶ τὰ γλεντάκια μας, ἔχουμε τὰ πανηγύρια μας. Ὅσο εἶμαστε γεροί, δόξα νάχει ὁ Θεός, δὲ μᾶς λείπουν οἱ χαρὲς τῆς ζωῆς.

— Ἄν δὲν εἶχατε κι αὐτὸν τὸν παλιοαέρα θὰ εἴσατε βέβαια πιὸ πολὺ εὐχαριστημένοι, εἶπα γιὰ γούστο πάλι.

— Εἶναι ἀπὸ τὰ προϊόντα τοῦ νησιοῦ μας! ἀποκρίθηκε γελώντας ἀνοιχτόκαρδα. Αὐτὸς κι οἱ πέτρες. Πῶς θὰ κουνιόντανε ὁ μύλος χωρὶς αἆρα; Στὸν τόπο σας ἔχετε ποτάμια καὶ συλλογίσου τί ἄσκημο θὰ ἦτανε νὰ στέρευν. Κι ἐμᾶς θὰ μᾶς κακοφαινότανε ἂν ἄξαφνα σταματοῦσε γιὰ πάντα ὁ αἆρας. Ὅχι βέβαια μονάχα γιὰτὶ δὲ θὰ δούλευαν οἱ ἀνεμόμυλοι, ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ δὲ θὰ εἶχαμε πιά τούτη τὴν ὠραία δροσιά. Γεῖά σου, κουμπάρε.

Πῆρε σέρνοντας τὸ μουλάρι του, πὺν τὸ εἶχε κεῖ δίπλα καὶ πάει.

Στάθηκα λίγο ἀκόμα ἐκεῖ στὴν πόρτα τοῦ μύλου κι ἀγνάντευα κατὰ τὴ θάλασσα μὲ τὰ «περιστέρια» τῆς. Ὁ αἆρας περνοῦσε στὸ πλάϊ μου ὀρμητικός, σὰν ποτάμι στὰ βουνά, καὶ τὸν χαιρόμουνα κι ἐγὼ καθὼς κι ὁ ἄνθρωπος πὺν ἔφυγε, καθὼς κι ὁ ἀνεμόμυλος πὺν τὸν ἔχει γιὰ ψυχὴ του.

*
* *

Στοὺς ὠκεανούς καὶ τίς σκοῦνες καὶ στὰ μακρυνὰ λιμάνια, δὲν ξαναπῆγε τὸ μυαλό μου, ὕστερα ἀπὸ τὴν προχθεσινὴ ψυχρολουσία, πὺν πῆρα ἀπὸ τὸν ξανθογένη θαλασσόλυκο, Ποῦ νὰ ὑποφιασῶ πὼς ὁ Βαγγέλης ὁ βαρκάρης εἶχε περάσει ποτέ, στὴ ζωῇ του, τὰ σύνορα τοῦ Αἰγαίου!

Ὁ Βαγγέλης ἦτανε τριανταπέντε, τριανταοχτῶ χρονῶν ἄνθρωπος, κοντὸς καὶ μὲ στραβούτσικα πόδια. Ἐρχότανε κι ἔπινε τὸν καφέ του στὸ παραλιακὸ καφενεῖο, πού κι ἐγὼ πῆγαινα συνήθως, ἄλλοτε μὲ τὰ ροῦχα τῆς δουλειᾶς κι ἄλλοτε κουστουμαρισμένος, παντελόνι καὶ γελέκο ἀπὸ μπλέ σεβιὸτ καὶ χωρὶς σακάκι. Μιλοῦσε, μὲ κανέναν ἄλλο, γιὰ τὸν ἄερα, γιὰ τὶς βάρκες, γιὰ τὸ βαπόρι πού θὰ ἔφτανε.

Σήμερα, πού εἶχε ρθει μὲ τὰ μπλέ του, τὸν ἄκουσα νὰ λέει στὸ γκαρσόνι:

— Ξέρεις, Νώντα, πὼς σὲ λίγον καιρὸ θὰ μπαρκαριστῶ;

— Πότε; ρώτησε τὸ γκαρσόνι ἀδιάφορα.

— Νὰ τώρα σὲ κάνα μῆνα. Ἄν θὰ μπαρκαριστῶ ὅμως, θὰ μπαρκαριστῶ γιὰ κάνα μεγάλο ταξίδι. Τί, Περαία-Σύρα-Τήνο. Ἄντρο! Τί νὰ τὰ κάμω ἐγὼ αὐτά! Θὰ φύγω γιὰ ταξίδι πού νὰ βαστάζει ἕξη μῆνες, νὰ φέρω ροῦχα, νὰ φέρω παπούτσια, νὰ φέρω λεφτά.

Ἐξη μῆνες! Ἄκουσα καλά; Ἄουστράλια, Ἰντίες, ἀληθινὴ θάλασσα, μακρονὰ λιμάνια, ξωτικά ἀκρογιαλῖα!

— Μπά, ἔχεις κάμει ποτέ σου καὶ μεγάλα ταξίδια; ρώτησα παραξενεμένος.

— Πῶς; εἶπε σὰ νὰ μὴν εἶχε καταλάβει τί εἶχα ρωτήσει.

Δὲν ἐνιωθε ἀμέσως τί τοῦ ἔλεγε καὶ δὲν ἐκφράζονταν εὐκόλα. Εἶχε καὶ μιὰ χοντρή καὶ δυσκολολύγιση φωνή.

— Ἐχω κάμει ταξίδια... οὐ, εἶπε. Νὰ αὐτὰ τὰ ροῦχα πού φοράω τὰ πῆρα στὴν Ἀμέρικα. Πρώτης τάξεως, ὀχτῶ χρόνια τὰ ἔχω καὶ εἶναι καινούρια. Καὶ τὰ παπούτσια ἀπὸ κεὶ τὰ ἔχω.

Πρῶτα ἦτανε, λέει, καρβουνιάρης κι ἔπαιρνε τέσσερες λίρες. Δουλειὰ ἀδιάκοπη, σ' ὅλη τὴ βάρδια οὔτε ἀνάσα. Εἶχανε ἓναν ἀράπη θερμοαστῆ, θερίον ἄντρα μὲ κάτι πλάτες δυὸ μέτρα. Κούτσα, κούτσα τὰ κατάφερνε τὰ ἑλληνικά καὶ τοῦ ἔλεγε τοῦ Βαγγέλη νὰ ρίξει γλήγορα τὸ κάρβουνο καὶ νὰ πηδήσει κάτω, νὰ τὸν μπάσει στὰ μυστήρια τοῦ φκιαριοῦ. Ἔτσι τὸν ἔμαθε θερμοαστῆ κι ἔπαιρνε πεντέμισο λίρες. Ἐκεῖ κάτω στίς φωτιὲς κάνει τρομερὴ ζέστη καὶ

δουλεύουν γυμνοὶ μὰ φοροῦνε χοντρά παπούτσια γιὰ νὰ μὴν τοὺς καῖνε οἱ σκουριές τοῦ καμένου κάρβουνου.

Μοῦ διγήθηκε γιὰ ταξίδια, μοῦ ἀράδιαζε ὀνόματα: Μποντουζαίρες, Μπομπάη, Λιζμπόνα, Ὀντέσσα, Τριέστι. Ἔτσι πηγαίναμε κεῖ τότες, ἔτσι βγήκαμε ὄξω καὶ γινήκαμε στουπὶ στὸ μεθύσι . . .

— Κιντυνέψατε καμιὰ φορά; ρώτησα.

— Μία μοναχά! Ἄλλὰ ποτὲ δὲ θὰ ξεχάσω κείνη τὴ θάλασσα, πὺ βρήκαμε ἀπόξω στὴν Ἀγγλία. Πηγαίναμε ἀπὸ τὸ Ἀλιτζέρι στὸ Λίβερπουρ. Σ' ὄλο τὸ ταξίδι ἦτανε φουρτούνα, μὰ ὅταν εἶδαμε τὴν Ἀγγλία, τότε μάνιασε ὁ ὠκεανός. Τώρα θὰ βουλιάξουμε, λέγαμε, τώρα δὲ γλυτώνουμε. Κάνουμε ἀβαρία. Ὅχι καὶ μακρυνά μας βλέπαμε δυὸ θεώματα φορητὰ νὰ χαροπαλεύουν. Καθὼς μάθαμε ὕστερα, δὲ γλύτωσαν, πᾶνε καὶ τὰ δυό. Ξέρεις τί διαφορὰ ἔχει ἀπὸ δῶ ἴσαμε κεῖ δά, στὸ φανάρι, ἢ θάλασσα; Νά, ἔμεῖς μὲ τὸ μικρότερο καράβι μας δὲ βουλιάξαμε. Εἶχαμε καὶ καλὸν καπετάνιο, ἕναν Ἀντριώτη, τὸν καπτὰν Μιχάλη. Ἐκεῖ πάει κι ὁ γάτος μας. Ἐνας γάτος ὁμορφος, πὺ τὸν εἶχαμε καὶ παίζαμε. Ἦτανε πίσω ἀπ' τὸ καρρὲ κι ἕνα κύμα, πὺ σάρωσε τὸ κατάστρωμα, τὸν ἄρπαξε καὶ τὸν πέταξε ἑκατὸ μέτρα μακρυνά, στὴ θάλασσα. Τὸν εἶδαμε μιὰ στιγμή νὰ κολυμπάει. Μᾶς κοίταζε. Ὑστερα τὸν σκέπασε τὸ κύμα, ὕστερα τὸν ξαναεἶδαμε καὶ πάει πιά. Μᾶς πόνεσε ἡ καρδιά μας ἐκείνη τὴν ὥρα, μὸλο πὺ κιντυνεύαμε κι ἔμεῖς. Τί νὰ σοῦ πῶ, ἂν ἦτανε λιγώτερη ἢ φουρτούνα θὰ ρίχναμε βάρκα. Πῶς γλυτώσαμε, ἀλήθεια! Ἐξὴ ὧρες τὸ καράβι ἀντὶς γιὰ μπροστὰ πηγαινε πίσω καὶ κουπαστάριζε, ἔπαιρνε ἀπὸ τίς πάντες νερό, τὸ καβαλίκευαν τὰ κύματα. Καὶ στενοχώρια πὺ εἶχε ὁ καπετάνιος γιὰ τὴν ἀβαρία! Πρώτη φορὰ ὕστερα ἀπὸ εἴκοσι χρόνια πὺ ἦτανε καπετάνιος ἔκανε τέτοιο πρᾶμα. Ἦτανε νὰ μὴ στενοχωριέται, πὺ ρίξαμε στὴ θάλασσα χιλιάδες λίρες!

Στὸ Λίβερπουρ, σὰ φτάσαμε τὸ ἄλλο πρωῖ, ἀνέβηκε πᾶνον ὁ Ἑγγλέζος ἔμπορας πὺ εἶχε ναυλωμένο τὸ καράβι μας. Αὐτὸς εἶχε καὶ δικὰ του καράβια, ἦτανε ἐφοπλιστής.

— Τώρα νὰ ἰδοῦμε τί θὰ πεῖ γιὰ τὴν ἀβαρία, λέγαμε
μὲς ἀναμεταξύ μας.

Ὁ καπετάνιος μας βαρὺς, κατσοφιασμένος, τὸν περιμένε

Εἰκ. 4.— Ἄγισμος διστυῶν στὴν Τήνο.

στὴν κορφὴ στὴ σκάλα καὶ δίπλα του οἱ ἄλλοι πλοίαρχοι,
οἱ μηχανικοί. Ἐμεῖς, ὅλο τὸ πλήρωμα, στεκόμαστε δυὸ βή-
ματα πρὸ πέρα.

Ὁ Ἑγγλέζος ἔπιασε τὸ χέρι τοῦ καπετάνιου καὶ τὸν κοίταξε στὰ μάτια. Ὑστερα κοίταξε κι ἐμᾶς. Ὁ καπετάνιος μας δὲ μπορούσε νὰ βγάλει φωνή. Τότε ὁ Ἑγγλέζος τὸν ἀγκαλιάζει καὶ τὸν φιλεῖ. Ὑστερα μᾶς ξαναρίχνει μιὰ ματιά καὶ τὰ μάτια του τὰ εἶδαμε βουρκωμένα.

— Δὲ θέλω τίποτα, εἶπε, δὲ μὲ γνοιάζει γιὰ τίποτα. Μονάχα τὶς ψυχές σας θέλω.

Τὰ εἶπε ἐγγλέζικα, ἀλλὰ μᾶς τὰ ξήγησε ὁ τροφοδότης πὺ ἤξερε τὴ γλῶσσα.

Μπήκανε στὸ καρρὲ καὶ κάθησαν. Ἐκεῖ τοῦ φέρανε εἰδηση καὶ γιὰ ἄλλες συφορές, τοῦ Ἑγγλέζου. Φτάνει κάποια ὥρα ἕνας ὑπάλληλός του ἀπὸ ὄξω καὶ τοῦ λέει τὸ μαντάτο. Πᾶνε δυὸ καράβια του μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἐγὼ ἔκανα πὼς καθαρίζω τὸ τζάμι καὶ κοίταζα ἀπὸ τὸ φιλι-στρίνι μέσα, στὸ καρρὲ. Ὁ Ἑγγλέζος ἔκλαψε, τὸν εἶδα νὰ κλαίει. Κάπνιζαν καὶ δὲ μιλούσανε. Τὸν λυπήθηκε ἡ καρδιά μας. . . Ἀπόξω ἀπὸ τὴν Ἀγγλία ἔχει ἄγρια θάλασσα.

Ὑστερα ἀπὸ λίγο τοῦ εἶπα:

— Καὶ λὲς νὰ ξαναμπαρκαριστεῖς! Δὲν τὴ φοβήθηκε τὸ μάτι σου τὴ θάλασσα;

— Μπά, εἶπε, τί νὰ φοβηθῶ. Θὰ πάω νὰ φέρω ροῦχα, γιὰτὶ ἐτοῦτα κοντεύουν νὰ χαλάσουν, νὰ φέρω παπούτσια, νὰ φέρω λεφτά.

*
**

Οἱ καμπάνες, οἱ καμπάνες!

Χτυπᾶνε ψιλὰ, χτυπᾶνε βαθιὰ, χαρούμενα, λυπητερά, οἱ καμπάνες. . .

Τὸ μεσημέρι μὲ ξύπνησαν οἱ καμπάνες. Πετάχτηκα ἄξαφνα μὲ χτυποκάρδι καὶ βαθιὰ ταραγμένος. Ποτὲ στὴ ζωὴ μου δὲν ξανάκουσα νὰ χτυπᾶνε μὲ τέτοιον τρόπο:

Ντάγκ - ντάγκ, ἡ μικρότερη μὲ τὴν ψιλὴ φωνούλα.

Ντάγκ - ντάγκ, ἡ ἄλλη.

Ντάγκ - ντάγκ, ἡ χοντρόφωνη.

Ντάγκ! μόνο ἡ πιὸ μεγάλη καμπάνα μὲ τὴ βαθιὰ φωνή.

Κάθε διπλοχτύπημα με ἀνατάραζε ὡς τὸ βάθος τοῦ εἶναι μου. Τὸ «ντὰγκ» τῆς τελευταίας, σὰν ἀναγκαία μου-σικὴ κατάληξη, ἠσύχαζε γιὰ μιὰ στιγμή τὴν καρδιά μου, πὸν πτεροκοποῦσε, ἔδινε λύση στὴν ἀγωνία.

Μὰ ἄρχιζε πάλι ἡ μικρὴ καμπάνα...

Ἔμαθα πὸς εἶχε πεθάνει μιὰ γυναῖκα Τηνιακὴ πὸν ἔμενε στὸν Πειραιᾶ. Ξεκαλοκαίριάζε ἐδῶ καὶ τὴ βρῆκε ἡ ἀρρώστεια.

— Παναγιᾶ μου, ἔλεγε, ἂν εἶναι νὰ πεθάνω ἄς πεθάνω ἐδῶ, στὸν τόπο μου. Νὰ μὴ μὲ καρφώσουν σὲ μιὰ κάσα μέσα ὅπου σκάνει ὁ ἄνθρωπος, νὰ μὴ μοῦ ρίξουν χῶματα πάνου μου, πὸν εἶναι τόσο βαριά. Νὰ χτυπήσουν οἱ καμπάνες στὴ θανή μου, στὸ προβόδιμά μου...

Καὶ τῆς ἔγινε ἡ χάρη.

Οἱ καμπάνες χτυπᾶνε, ὁ ἀέρας φυσᾶει καὶ ὁ ἥλιος, σὰν πάντα, ἀγναντεύει. Περιστέρια ἢ θάλασσα εἶναι γιομάτη, περιστέρια ἀπ' τὶς βίλλες τοὺς κάπου πετᾶνε, κι οἱ καμπάνες δὲν παύουν. Τὸ μουράγιο ρημώνει καὶ ὀλόκληρη ἡ χώρα. Ταξιδεύουνε κάποιον κι ὡς μακρὰ τὸν ξεβγάνουν, ὡς τὴν ἄκρη τοῦ κόσμου. Καὶ στὴν ἄκρη τοῦ κόσμου οὔτε ζέστη οὔτε κρύο, οὔτε ἄνθρωποι νὰ βλέπουν. Τί χαρά, πὸν μπορεῖς ἐκεῖ πέρα νὰ γείρεις, χωρὶς νάχεις ἀνάγκη γιὰ στρῶμα! Ἔνα ἄσπρο σεντόνι μονάχα καὶ προσκέφαλο χῶμα γιομάτο, τίποτ' ἄλλο δὲ θέλεις.

Τί χαρούμενα πᾶς, ὅταν φεύγεις ἀπ' τὴν ἴδια τὴν πόρτα, πὸν πρωτόειδες τὸν ἥλιο, πὸν σὲ χάιδεψε ὁ ἀέρας.!

Οἱ καμπάνες χτυπᾶνε, τραγουδάει τὸ μελτέμι καὶ ὀλόθερμα δίνει φιλάκια ὁ ἥλιος. Χαιρετᾶνε, πρὶν κλείσει ἡ πόρτα.

Ἀπὸ νωρὶς πῆγα στὸ Νεκροταφεῖο. Πυκνὸ τὸ δάσος τῶν ξύλινων σταυρῶν. Τόσο κοντὰ τοὺς βάνουν; ἀναρωτήθηκα. Ὅταν σκάβουν ἕναν τάφο θὰ ξεχώνεται τὸ διπλανὸ κουφάρι. Μὰ δὲ σκάβουν καθόλου, οἱ τάφοι εἶναι ἔτοιμοι, μικρὰ δωματιάκια, ὁ ἕνας δίπλα στὸν ἄλλο. Ἀποπάνου σκεπασμένοι μὲ πλάκες, μέσα πλατιοί, εὐρύχωροι τόσο, πὸν

μπορεῖ νὰ ξαπλώσει κανεὶς ἀναπαυτικά, νὰ συγυριστεῖ, νὰ σταθεῖ καὶ στὰ πόδια του ἀκόμα ἂν καμπουριάσει τὸ κορμί. Δὲ σκεπάζουν μὲ χῶμα τὸ νεκρὸ. Ἔχουν καλὰ τσιμενταρισμένες τὶς πλάκες ποῦ σκεπάζουν τὸν τάφο. Ἀφοῦ ἀπὸ ἓνα τετράγωνο ἄνοιγμα, σὰ γλαβανή, κατεβάσουν τὸ λείψανο, ἐφαρμύζουν καὶ τὴν τελευταία πλάκα, κλείνουν τὶς χαραμάδες ὀλόγυρα μὲ τσιμέντο. Στὰ τρία χρόνια γίνεται ἡ ἀνακομιδὴ. Τότε ὁ τάφος μ' ἀνοιχτὴ τὴν πόρτα του περιμένει ἓναν ἄλλο, νὰ τὸν φιλοξενήσει τρία ὀλόκληρα χρόνια...

Ἡ νεκρική πομπὴ ἦτανε μεγάλη. Ὁλος ὁ κόσμος ἀκολουθεῖ ἐδῶ. Φέρανε κι ἀπίθωσαν τὸ φέρετρο δίπλα στὸ ἄνοιγμα τοῦ τάφου κι οἱ παπάδες διάβασαν τὶς τελευταῖες εὐχές. Στῆς νεκρῆς τὰ χεῖλη ἀνθίζε ἓνα χαμόγελο, τὸ πρόσωπό της εἶχε ἔκφραση γαλήνιας εὐτυχίας. Τῆς ἔβγαλαν τὰ ἔξωρουχα, τῆς ἔβγαλαν τὰ παπούτσια. Δὲν πέφτει κανεὶς στὸ κρεββάτι του ντυμένος. Ὑστερα οἱ νεκροθάφτες τὴ σήκωσαν μέσα στὸ ἄσπρο σάβανο κι ἀπὸ τὴ γλαβανὴ τὴν κατέβασαν στὸν τάφο.

Θυμοῦμαι πῶς κάποτε, στὸν τόπο μου, θεωρήθηκε ἔγκλημα ἡ ταφὴ ἑνὸς ξένου φτωχοῦ ἐργάτη χωρὶς φέρετρο. Ἐδῶ ὑπάρχει ἓνα μονάχα φέρετρο γιὰ ὅλον τὸν κόσμο. Μιὰ βαρκούλα, ποῦ ὅλους θὰ τοὺς περάσει στὸ φαρδὺ ποτάμι κι ὀλοένα θὰ γυρίζει ἀδειανή...

Τὴν ξαπλώσανε μέσα μὲ τὸ κεφάλι κάτω ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα, τῆς ἔβγαλαν ἓνα μικρὸ μαξιλάρι γιομάτο χῶμα, τῆς σιάξανε τὰ χέρια. Τὴ βολέψανε μέσα στὸ μικρὸ ὑπόγειο δωματιάκι της, νὰ μὴ στενοχωρεθεῖ. Καὶ βγήκανε οἱ νεκροθάφτες.

Οἱ παπάδες κάτι εἶπανε ἀκόμα, κάτι ἔχυσαν μέσα, λίγο λάδι τοῦ καντηλιοῦ ἢ δὲν ξέρω τί ἄλλο. Ὁ κόσμος, ὀλόγυρα, ἔσκυβε νὰ τὴν ἰδεῖ κι ἡ πλάκα τοῦ τὴν ἔκρυψε.

*
* *
*

Σήμερα δὲ φυσάει ἀέρας κι ἡ στεριά ἔχασε κάθε χάρη.

Στὴ γαληνεμένη θάλασσα κίνηση. Ψαράδες μὲ τὰ βαρκάκια τους πᾶνε δῶ κι ἐκεῖ. Ἄλλες βάρκες μὲ κόσμο πᾶνε

γιαλὸ γιαλὸ κατὰ τὰ δυτικά, σὲ κάποιο ξωκκλήσι. Οἱ τρατολόγοι, μὲ ἀναμιαζωμένα τὰ παντελόνια, τραβᾶνε τὴν ἀτέλειωτη τριχιά, σέρνουν μὲ ὄλη τους τὴ δύναμη ἀντιστυλῶνοντας τὰ πόδια στὰ βότσαλα. Οἱ γλάροι πετᾶνε ξυστὰ στὴν ἀπανωσιὰ τῆς θάλασσας. Κάμποσα παιδάκια, ἐκεῖ κοντὰ στοὺς τρατολόγους, καρτεροῦνε τὸ μεράδι τους, κἀνα ψαράκι πὺ θὰ πέσει ὅταν θ' ἀδειάζουν τὸ δίχτυ. Στὴν «Ἀγκάλῃ» κἀνανε πολλοὶ μπάνιο, πῆγα κι ἐγὼ καὶ κολύμι-

Εἰκ. 5.— Τρατάρηδες στὴν «Ἀγκάλῃ».

πησα. Ὑστερα βγήκα στὴν ἀμουδιὰ ξαπλώθηκα καὶ κοίταξα τοὺς δώδεκα τρατολόγους, λίγο πιὸ πέρα, πὺ μοχτούσανε. Ὅσο πὺ ἔφεραν τὸ δίχτυ ὄξω καὶ εἶδανε τοὺς κόπους τους, καμιά πενηνταριά ὀκάδες ψάρια.

— Πᾶνε κεῖνα τὰ ψάρια, δὲν ἔχει πιά, ἔλεγαν.

Τ' ἀδειάσανε σὲ κοφίνι, πὺ ἕνας τους τὸ φορτώθηκε καὶ πᾶει στὴν ἀγορά. Οἱ περισσότεροὶ μπῆκαν στὴ βάρκα, καθήσανε στοὺς πάγκους καὶ πιάσανε τὰ κουπιά.

Ξαναρίχνουν τὴν τράτα.

Τὸ δειλινὸ ἓνα καϊκάκι ἄνοιξε τὰ πανιά του. Μόλις ἀνάσαινε ὁ ἀέρας καὶ τὸ τραβοῦσαν μὲ τὴ βάρκα. Σὲ μιὰ ὥρα ἦτανε ἀκόμα ἀπόξω ἀπὸ τὸ λιμάνι. Ὑστερα βρῆκε, φαίνεται, κάποια πνοή, φουσκώσανε λίγο τὰ πανιά του καὶ πάει ἀγάλια ἀγάλια.

Νὰ ἡ πελώρια σκούνια καὶ νὰ ὁ ὠκεανός! συλλογίστηκα.

Κατὰ τὸ σούρουπο σηκώθηκε λίγος ἀέρας. Πῆρα τὸν παραλιακὸ φαρδὺ δρόμο πού πάει στὸ «Σταυρὸ» καὶ πῆγα ν' ἀκούσω τὴ θάλασσα ὀλομόναχος.

Ἀφέγγαρη βραδυνὰ κι ὁ καταξάστερος οὐρανὸς σπαρμένος διαμάντια. Ἡ θάλασσα μουρμουρίζει καὶ κάπου κάπου δυναμώνει τὴ φωνή της μ' ἓνα κύμα.

Πίσω ἀπὸ τὰ χαλάσματα παλιῶν καμινιῶν ἔχει βράχια κι ἐκεῖ πῆγα καὶ βρῆκα ἓνα θρόνο γλυμένον ἀπὸ τὰ κύματα τοῦ νοτιά. Καθισμένος σ' ἓνα θρόνο περνᾷς καὶ γιὰ βασιλιάς.

Βράχοι δεξιά μου, πέρα ἀπὸ μικρὸν κολπίσκο, ἓνα ἀκρωτήριο ἀριστερά, καὶ βραχάκια ἐδῶ κεῖ μέσα στὴ θάλασσα, ὀλόμαυρα ἀπὸ τὸ σκοτάδι. Ὅλα τὰ βλέπω χωρὶς τὶς λεπτομέρειες τους, σὲ γραμμὲς ἐξαισίας ἀπλότητος. Ἀλαφρὸς ἀέρας βοηθᾷ τὴ θάλασσα στὸ μουρμούρισμα.

Εἶναι μιὰ βραδυνὰ . . .

Μιὰ βραδυνὰ πού ἦρθε ἐπίτηδες γιὰ σένα τὸ βασιλιά. Χώνεσαι καλὰ μέσα στὸ θρόνο σου, μέσα στὸ σκοτάδι, μέσα στὴ σιγή καὶ δὲ ρωτᾷς, πόσα χρόνια, πόσους αἰῶνες προετοιμάζονταν αὐτὴ ἡ στιγμή γιὰ σένα! Καρτεροῦσε ὁ θρόνος καὶ μὲ παρακαλοῦσε νὰ τὸν σκαλίσω ἀκόμα λίγο, νὰ γίνει πιὸ ἀναπαυτικός. Ἡ νύχτα ἀνοίγε κάθε βράδυ τὶς πελώριες φτεροῦγες της γιὰ νὰ σ' ἀγκαλιάσει. Ὁ ἀέρας γλύκαινε τὴ φωνή του κι ἐγώ, ἡ θάλασσα, μόλις ἔβγανα ἓνα στεναγμὸ ἀπαντοχῆς, μόλις ἀλαφροχαΐδενα τῆς στεριάς τὰ πόδια γιὰ νὰ τὴν καλοπιάσω, ἐπειδὴ ἤξερα πὼς ἀπὸ κεῖ θὰ ρθεῖς κοντά μου.

Τὸ ξέραμε πὼς εἶσαι σκλάβος, μὰ ξέραμε ἀκόμα πὼς ἓνα σούρουπο θὰ ἔσπαζες τὶς ἀλυσσίδες, θάνοιγες τὴν πόρτα τῆς φυλακῆς, θὰ πηδοῦσες τὸν ψηλὸν τοῖχο καὶ θάρτανες.

Σ' ἀκούω πού χαμογελάς . . .

Τί, παραξενεύεσαι πού λέω ὅτι ἀκουσα τὸν ἦχο ἐνὸς μορφασμοῦ; Πῶς μυρίζεις, ἀπὸ μακρῶν, τὴ μούχλα πού σέ κόλλησε στὸ ἀνήλιαγο καὶ ὑγρὸ κελί σου! Ξέχασες πὼς ἕνας μορφασμὸς ἔχει τὴ ρίζα του στὴν καρδιά, ξέχασες ὀλό- τελα κι ἂν ὑπάρχει κὰν αὐτὴ ἡ καρδιά. Ὅμως αὐτὴ δὲν πέθανε οὔτε μπορεῖ νὰ πεθάνει ποτέ. Κι ὅταν τὴν τρεμου- λιάζει ἕνα χᾶδι, σὰν τὸ δικό μου ἀπόψε, φυτρώνει πάνω της ἕνα λουλούδι πού πετάει τὸν ἀνθὸ στὰ χεῖλη. Κι ἕνας γλυκὸς ἦχος ἀκούεται τότε.

Μὰ ἐσύ δὲν τὰ ξέρεις αὐτά, τὰ ξέχασες. Ἡ φυλακὴ ἀφιό- ρισε τὶς πνοές πού εἶχα φυσῆξει μέσα σου. Μπορεῖ καὶ νὰ πέθαιναν ἀκόμα ἂν δὲ ρχόσουνα τώρα. Δὲν τὸ φοβᾶμαι πιά. Ἡ νύχτα σ' ἔκλεισε στὴν πλάνα ἀγκαλιά της, ἡ σιγὴ μ' ἀπαλὸ χᾶδι ξύπνησε τὴν καρδιά σου. Κι ἐγώ . . . ἐγὼ σ' ἀκούω νὰ χαμογελάς, δέχομαι στὰ πλατιά μου στήθια τὴ βροχὴ τῆς χαρᾶς σου τῆς ἄφωνης καὶ σοῦ τραγουδῶ τὸ σκοπὸ τὸν προαιώνιο πού θὰ δώσει νέα ζωὴ στὶς κοιμι- σμένες πνοές . . .

Ἐνα τραγουδίκι σοῦ λέω, γιὰ χαιρετισμό, γιὰ καλωσώ- ρισμα. Εἶμαι τόσο εὐτυχισμένα ἀπόψε πού σέ νιώθω κοντά μου, πού σέ βλέπω χαρούμενον! Ἀκούω τὴν ἠχὴ τῶν στε- ναγμῶν μου, πού βγαίνει ἀπ' τὰ στήθια σου ξαναγυρίζοντας σέ μένα καὶ τρεμουλιάζω ὀλόκληρη . . . Θέλεις κάτι νὰ πεῖς, μὰ γιατί; Δὲ χρειάζονται λόγια, ἀφοῦ ἀκούω τοὺς χτύπους τῆς καρδιάς σου καὶ τὸ ἄφωνο μίλημα σου . . .

— Ξέρεις τί θέλω νὰ πῶ, ἀγαπημένη μου; ἔκαμα. Νά, πὼς δὲ θὰ μ' ἀγκαλιάζει ἀδιάκοπα ἡ νύχτα. Αὔριο μπορεῖ νὰ μὴν εἶμαι χαρούμενος. Δὲ βαρύνεσαι, ἀπὸ τὴν ἴδια πάστα εἶμαστε φκιασμένοι κι ἐγὼ κι ἐσύ. Μὰ δὲν πρόκειται γι' αὐτό. Ἦθελα νὰ σοῦ πῶ ὅτι οἱ βασιλιάδες δὲν κάθονται ὀλομό- ναχοι. Ἐδῶ δίπλα δὲ σκάλιζες κι ἄλλον ἕνα θρόνο; Τί θὰ σοῦ κόστιζε μιὰ πού ἔστελνες κι ἔστελνες ὡς ἐδῶ τὸ κῦμα σου;